

MĂRTURISIREA CREDINȚEI ÎN DUHUL SFÂNT – FUNDAMENT AL TEOLOGIEI BAPTISMALE

Conf. dr. Carmen-Maria BOLOCAN

Introducere

Sfântul Botez este Taina prin care omul dobândește iertare de păcatul strămoșesc și de toate păcatele făcute până atunci, se naște din nou în chip duhovnicesc și devine membru al Bisericii lui Hristos. Prin Botez devenim fii ai lui Dumnezeu după har și putem primi și celelalte Sfinte Taine. Botezul a fost fundamentat de Mântuitorul Hristos, prin cuvintele: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh” (Matei 28, 19).

Persoanele care răspund chemării lui Dumnezeu se numesc „credincioși”, adică persoane care *cred*. În Sfânta Scriptură, credința reprezintă centrul vieții religioase. Începând cu părintele Avraam, „părintele tuturor celor ce cred” (Romani 4, 11), persoanele deosebite ale Vechiului Legământ au trăit și au murit în credință (*cf.* Evrei 11). În Noul Legământ sunt numiți ucenici ai Domnului Hristos toți „cei ce credeau” (Fapte 2, 44), toți „cei ce cred” (I Tesaloniceni 1, 7).

Credința are un aspect dublu: mai întâi este vorba de o încredere desăvârșită în Hristos; apoi, cel care are încredere în El *acceptă* ca adevărate toate cuvintele Lui, ceea ce revelează conținutul de credință. Primul aspect se realizează prin „încrederea în Hristos și prin dialogul personal cu El, cel de-al doilea, prin mărturisirea Crezului, a adevărului eclezial. Încrederea în Hristos găsește în scrierile Sfinților Părinți o exprimare metaforică: Biserica-Mireasă a lui Hristos. Dialogul cu Hristos și practica în rugăciune”¹.

¹ Cardinal Tomáš Špidlík, *Cateheză despre Biserică*, traducere din limba italiană de Andrei Mărcuș, în col. „Communio”, nr. 20, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2005, p. 18.

Simbolul de credință ortodox sau Crezul este cea mai concisă și mai exactă expresie a doctrinei credinței dreptmăritoare. Această rugăciune o rostim la fiecare oficiere a Dumnezeieștii Liturghii, o rostim împreună cu rugăciunile noastre personale. Cu toate acestea, foarte puțini dintre noi, cei care rostim această rugăciune, ne întrebăm ce conține ea, unde își are obârșia sau cine a alcătuit-o?

Răspunsul la aceste întrebări este următorul: Simbolul credinței (Crezul) a fost elaborat în secolul al IV-lea, în cadrul Sinodului I Ecumenic, de la Niceea (325) și Sinodului al II-lea Ecumenic, de la Constantinopol (381), având ca fundament mărturisiri baptismale care datau din timpurile apostolice.

Prima parte a Simbolului credinței a fost elaborată de cei 318 Părinți, care și-au propus, sub îndrumarea și călăuzirea Sfântului Duh, să formuleze o expunere concisă care să definească adevărurile și convingerile fundamentale ale credinței creștine dreptmăritoare. A doua sa parte, care începe cu articolul: „Și întru Duhul Sfânt...”, a fost elaborată de cei 150 de Părinți participanți la Sinodul al II-lea și avea drept scop completarea primei părți și contracararea diferitelor erezii care amenințau adevărurile veșnice ale Ortodoxiei.

Datorită hotărârilor celor două sinoade ecumenice, din 325 și 381, de unde și denumirea Crezului Bisericii ca Simbolul de credință niceo-constantinopolitan, Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, Trupul lui Hristos, a rostit această mărturisire în forma sa originală, inspirată de Duhul Sfânt, fără modificări, adaosuri sau eliminări.

Ce conține această mărturisire de credință? Răspunsul îl aflăm plecând de la înțelesul cuvântului *crez*, care își are originea în latinescul *credo*. Simbolul credinței a fost lăsat lumii de Însuși Dumnezeu, Izvorul iubirii desăvârșite, pentru ca oamenii să poată cunoaște iubirea lui Dumnezeu și să-L iubească și ei, la rândul lor; este credința poporului binecuvântat și ales de Dumnezeu, a celor care poartă în ei icoana lui Dumnezeu.

Simbolul niceo-constantinopolitan sintetizează învățătura Bisericii, exprimând „paradoxurile fundamentale”² ale credinței noastre și anume: pe de o parte, „unitatea de ființă și deosebirea personală între Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt și, pe de altă parte, unirea Dumnezeirii

² Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, ediția a II-a, EIBMBOR, București, 2004, p. 409.

cu umanitatea în Persoana Fiului, paradoxuri la baza cărora stă iubirea nemărginită a lui Dumnezeu”³, iubire revărsată asupra omenirii.

1. „Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață Făcătorul”

Un călător aflat în noapte, când vede o lumină, își îndreaptă pașii spre ea, fără să se întrebe care este originea sau materia acestei lumini. Însă, cu cât se apropie de ea, cu atât mai intens își pune această întrebare. Tot așa, credința creștină i-a apropiat pe oameni de lumina veșnică a Dumnezeirii.

Creștinii cred într-un Singur Dumnezeu, „Trei flăcări eterne – un singur foc. Trei maiestăți – un singur Împărat. Trei miracole – un singur mister. Trei ipostasuri – o singură Ființă. Trei persoane – un singur Dumnezeu. Marele nume: Sfânta Treime, Sfânta Treime în Unul. Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, întotdeauna și pentru totdeauna un Singur Dumnezeu”⁴.

Cei 318 Sfinți Părinți de la Niceea, care au alcătuit Simbolul credinței, L-au numit pe Dumnezeu: *Tată*, *Atotputernic* și *Făcător*. Au făcut aceasta fiind luminați de Sfântul Duh al lui Dumnezeu: au făcut acest lucru, în primul rând, deoarece Cel Preaînalt este Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Domnul veșniciei, Cel de dinaintea timpului și a creării lumii; în al doilea rând, deoarece Fiul Întrupat al lui Dumnezeu a adus, ca pe cel dintâi dar oamenilor, acei oameni care Îl urmează, *înfierea*, adică dreptul de a-L numi pe Tatăl Său Tată al lor. Mai mult, El ne-a poruncit: „Și tată al vostru să nu numiți pe pământ, că Tatăl vostru unul este, Cel din ceruri” (Matei 23, 9). Adevărata paternitate se află în ceruri, cea de pe pământ este doar o umbră, un simbol.

Acești Sfinți Părinți de la Niceea L-au numit pe Cel Preaînalt mai întâi *Atotputernic* și apoi *Făcător*, deoarece Dumnezeu este mai întâi *Atotputernic*, înainte de a crea cerul și pământul, Atotputernicul Dumnezeu purtând în Sine mărgețul proiect al creației, de la cele

³ Pr. Florin Botezan, *Sfânta Liturghie – catebeza desăvârșită*, „Studiu asupra caracterului catehetic al Liturghiei Ortodoxe”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 389.

⁴ Episcop Nicolae Velimirovici, *Credința poporului lui Dumnezeu, o explicație a Crezului*, traducere din limba engleză de Diana Potlog, Editura Sophia, București, 2001, p. 89.

mai mari până la cele mai mici detalii, precum și toate forțele, toate legile, toate sistemele. Ne punem, firesc, întrebarea: Cum ar fi fost posibilă și realizabilă creația fără această înțeleaptă atotputernicie?

După ce minunatul Creator a făcut lumea văzută și nevăzută, El a rămas în continuare Atotputernic, urmând, prin puterea Sa de netăgăduit, să „controleze” ambele lumi: „Au nu se vând două vrăbii pe un ban? Și nici una dintre ele nu va cădea pe pământ fără știrea Tatălui vostru” (Matei 10, 29) sau „Și păr din capul vostru nu va pieri” (Luca 21, 18). Cu tăria brațului Său, Dumnezeu supune chiar și forțele potrivnice și armonizează totul cu planurile Sale. Nici o lacrimă nu este uitată, nici un cuvânt rostit, bun sau rău, nu rămâne fără răspuns.

Ca Făcător, Dumnezeu a creat cerul și pământul și toate făpturile văzute și nevăzute: „În cer și pe pământ toate câte a voit a făcut” (Psalmul 113, 11).

Tot ceea ce a fost creat, văzut și nevăzut, a fost făcut de Dumnezeu. Nu există un alt Făcător în cer sau pe pământ, în afară de Cel Preaînalt. El este Unicul Făcător în adevăratul și deplinul sens al cuvântului. El a alcătuit atât materia, cât și forma ei. Prin aceasta se manifestă deplinătatea puterii creatoare a lui Dumnezeu, prin faptul că El a creat și una, și cealaltă.

În lumea necreată, Împăratul strălucește în locul soarelui: „Și noapte nu va mai fi; și nu au trebuință de lumina lămpii sau de lumina soarelui, pentru că Domnul Dumnezeu le va fi lor lumină și vor împărăți în vecii vecilor” (Apocalipsă 22, 5). În împărăția spirituală a Creatorului, totul depășește puterea noastră de înțelegere: marele Apostol Pavel a fost ridicat în duh „până la al treilea cer” (II Corinteni 12, 2), „a fost răpit în rai și a auzit cuvinte de nespuse, pe care nu se cuvine omului să le grăiască” (II Corinteni 12, 4).

Duhul Sfânt este numit „Domnul de viață Făcătorul”, pentru că El dă viață, înapoiază viață, aduce la viață și înviază. Când Dumnezeu a creat lumea, „Duhul lui Dumnezeu Se purta deasupra apelor” (Facerea 1, 2). La crearea omului, El a luat „țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Facerea 2, 7). Sfântul Apostol Pavel le scrie romanilor: „Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi” (Romani 8, 9), iar pentru a nu confunda sufletul omului cu Duhul lui Dumnezeu, Sfântul Apostol face următoarea precizare: „Duhul Însuși mărturisește împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu” (Romani 8, 16).

Duhul Sfânt este dat tuturor celor ce-L cer de la Dumnezeu: „Pentru a primi acest oaspete mult prea drag trebuie îngrijită și purificată casa sufletului. Așa spune Domnul nostru, Biruitorul morții: «Deci, dacă voi, răi fiind, știți să dați fiilor voștri daruri bune, cu cât mai mult Tatăl nostru Cel din ceruri va da Duh Sfânt celor care Îl cer de la El» (Luca 11, 13). Acesta este cel mai mare dar pe care Dumnezeu îl oferă oamenilor”⁵.

Ortodoxia accentuează mai puternic decât Apusul personalitatea Ipostasurilor, precum și afirmațiile privitoare la Dumnezeirea de viață Făcătorului Duh. Această accentuare a Ipostasului Duhului Sfânt se observă și în experiența rugăciunii ortodoxe. Dacă încercăm o „statistică” a rugăciunilor adresate Duhului Sfânt, vom constata că, în lumea ortodoxă, numărul rugăciunilor îndreptate către Fiul și către Duhul Sfânt este mai mic decât numărul rugăciunilor îndreptate către Ipostasul Tatălui. Acest lucru corespunde Tradiției Bisericii vechi. Dar, în Biserica Ortodoxă aproape orice rugăciune sfârșește cu o doxologie trinitară. Și aproape toate serviciile divine încep cu stihira rostită și cântată la Rusalii.

Teologia ortodoxă nu identifică lucrarea Duhului Sfânt cu lucrarea lui Hristos. Participarea Sfântului Duh în actul Cincizecimii creează un „mai mult”, ceva nou față de lucrarea Mântuitorului. Duhul Sfânt are o lucrare specială în îndumnezeirea omului, adică în participarea lui la viața divină. Aceasta este identică cu dobândirea Duhului Sfânt, pe care Sfântul Serafim de Sarov o numea țelul vieții creștine. Îndumnezeirea înseamnă creșterea duhovnicească pe care Duhul Sfânt o lucrează în Biserică, pe baza mântuirii realizate de Hristos.

Duhul Sfânt este și duhul frumuseții, El conducând mâna artistului, ca în cazul meșterului Beșaleel, cel care a creat Cortul Sfânt, Sfânta Sfintelor (cf. Ieșire 35, 31). El îl inspiră pe muzicianul care cântă laude lui Dumnezeu (Efeseni 5, 19).

Frumusețea aceasta își găsește expresia mai cu seamă în icoana ortodoxă. Pentru Kallistos Ware, aceasta „este menită să fie în sine, pe cât e cu putință omului, un obiect de frumusețe văzută. Ca atare, ea posedă deja, în conformitate cu esența sa, valoare spirituală prin

⁵ *Ibidem*, p. 91.

aceea că Îl revelează pe Dumnezeu oamenilor și lucrează la lucrarea de mântuire și transfigurare a lumii”⁶.

„Și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac” (Ioan 11, 26). Cel ce deține harul Sfântului Duh ca răsplată a drepte credințe în Iisus Hristos, chiar dacă ar muri pentru vreun păcat sau altul, el nu va muri pentru veșnicie, ci va fi ridicat prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, „Care ia păcatul lumii” (Ioan 1, 29) și dăruiește, fără plată, „har peste har”. Despre acest har ni se spune în Evanghelie: „Întru El era viața și viața era lumina oamenilor” (Ioan 1, 4) sau „Și lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o” (Ioan 1, 5). Aceasta înseamnă că harul Sfântului Duh, care ne este dat la Botez în numele Sfintei Treimi, în ciuda căderii omului în păcat, în ciuda întunericului care ne stăpânește sufletul, nu încetează să lumineze în inimile noastre cu lumina dumnezeiască a darurilor de neprețuit ale Domnului Hristos.

Harul Duhului Sfânt este lumina care îl luminează pe om. În acest sens, Părintele David a spus: „Făclie picioarelor mele este legea Ta și luminează cărărilor mele” (Psalmul 118, 105) sau „De n-ar fi fost legea Ta gândirea mea, atunci aș fi pierit întru necazul meu” (Psalmul 118, 92). Cu alte cuvinte, harul Duhului Sfânt este făclia și lumina credinciosului.

În Noul Testament, la Schimbarea la Față a Domnului, o lumină mare L-a înconjurat, încât „veșmintele Lui s-au făcut strălucitoare, albe foarte, ca zăpada, cum nu poate înălbi așa pe pământ înălbitorul” (Marcu 9, 3), iar ucenicii Săi au căzut cu fața la pământ de frică. Iar atunci când Moise și Ilie I s-au alăturat în acea lumină, un nor i-a umbrit pentru a ascunde strălucirea harului dumnezeiesc, care îi orbise (cf. Marcu 9, 5-7).

Duhul Sfânt este Domn de viață Făcător pentru că împreună cu Tatăl și cu Fiul creează și stăpânește toate și, îndeosebi, pentru că El le dă oamenilor viața duhovnicească împărtășindu-le, prin Sfintele Taine, harul dumnezeiesc câștigat de Mântuitorul Hristos, îi curățește de păcate și-i sfințește, pregătindu-i astfel pentru viața veșnică.

⁶ Kallistos Ware, *Der Heilige Geist*, p. 159, apud Karl Christian Felmy, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, introducere și traducere de pr. prof. dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1999, p. 172.

2. „Care din Tatăl purcede”

Aceste cuvinte arată că Duhul Sfânt este din Tatăl, dar nu prin naștere ca Fiul, ci prin purcedere. Ce înseamnă „purcedere” și prin ce se deosebește ea de „naștere” Biserica nu a încercat să lămurească, pentru că nici Dumnezeu nu a descoperit aceasta. De aceea, Sfinții Părinți au luat aceste cuvinte așa cum se găsesc în Sfânta Evanghelie după Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan 15, 26: „Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine” și le-au pus în Simbolul credinței. Este singurul loc din Sfânta Scriptură în care se vorbește despre „purcederea” Duhului Sfânt. Această „purcedere” este din veci, ca și „nașterea” Fiului, niciodată n-au existat Tatăl și Fiul fără Duhul Sfânt. Nașterea Fiului și purcederea Duhului din Tatăl sunt deodată, din veci.

Biserica apuseană a adăugat, în chip arbitrar, cuvintele „și din Fiul”, însemnând că Duhul Sfânt purcede din Tatăl și din Fiul (acea faimoasă adăugire numită *filioque*).

Biserica Ortodoxă a păstrat Crezul de la Niceea în forma originară, fără *filioque*, din următoarele considerente:

1) Sinoadele ecumenice au interzis ca cineva să facă vreo schimbare în Crez, în afară de un alt sobor ecumenic. Crezul aparține întregii Biserici, iar o mică parte a Bisericii nu are dreptul să-l schimbe;

2) Ortodocșii cred că, din punct de vedere teologic, adaosul *filioque* este fals. Ortodoxia a învățat și învață ceea ce afirmă și Scriptura: Hristos trimite Duhul, iar Duhul purcede din Tatăl. Aceasta păstrează unitatea lui Dumnezeu, potrivit căreia „Tatăl este unica obârșie și unicul izvor al Treimii”. Deci, Crezul de la Niceea a fost păstrat de Biserica Ortodoxă în întregime și deplinătatea sa originară.

Sfinții Părinți spun că Sfântul Duh purcede numai de la Tatăl, că în Sfânta Treime există un singur izvor și pentru Fiul, și pentru Sfântul Duh: Tatăl. Sfântul Ioan Damaschinul⁷ precizează: „Duhul cel Sfânt spunem că este din Tatăl și Îl numim Duh al Tatălui. Nu spunem că Duhul este din Fiul, dar Îl numim Duhul Fiului” sau „Fiul și Sfântul Duh sunt din Tatăl, după cum raza și lumina sunt din soare”.

⁷ Sfântul Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, traducere de pr. D. Fecioru, ediția a III-a, Editura Scripta, București, 1993, p. 32.

Prin purcederea Duhului nu se constituie de către Tatăl o Persoană ca țintă proprie a Sa, spre a fi și Tatăl o țintă a Duhului, ci Duhul se constituie ca legătură iubitoare desăvârșită între Tatăl și Fiul. Duhul este trimis spre Fiul ca Persoană împreună-iubitoare a Tatălui cu Fiul. Duhul Sfânt, purcezând din Tatăl, „Se odihnește peste Fiul sau strălucește din Fiul”.

Prin această strălucire desăvârșită, Duhul Sfânt Îl arată Fiului pe Tatăl și Tatălui pe Fiul. Există o reciprocitate în care Tatăl nu încetează să Se arate ca Tată, și Fiul, ca Fiu. Dar acest lucru nu înseamnă că Duhul este mai puțin Persoană ca Tatăl și ca Fiul. El nu este numai o simțire a Tatălui, Care Îl purcede, și o simțire a Fiului. Tatăl Își arată iubirea desăvârșită față de Fiul, având bucuria față de o altă Persoană purceasă din El, împreună-iubitoare cu El față de Fiul. Și acest rol Îl primește Duhul și în Fiul. Acest rol de împreună-iubitor al Duhului cu Tatăl și cu Fiul se arată și în faptul că Duhul nu este numit niciodată singur ca iubitor, cum este numit Tatăl față de Fiul și invers. Acest lucru se arată și în faptul că noi spunem că Îl iubim pe Duhul prin Tatăl sau prin Fiul și mai spunem că Fiul sau Tatăl ni-L dau pe Duhul, nu invers. În acest sens, Sfântul Grigorie de Nazianz⁸, în *Cuvântul 31*, precizează: „Ce lipsește, deci, zice el, Duhului, pentru a fi Fiul? Căci dacă nu I-ar fi lipsit ceva, ar fi fost Fiu. Noi spunem că nu-I lipsește. Căci Dumnezeu nu are lipsuri. Dar este o deosebire de arătare, ca să spunem așa, sau de relație întreolaltă. Și aceasta a produs și o deosebire de nume. Căci nici Fiului nu-I lipsește ceva ca să fie Tată – fiindcă fiimea nu e o lipsă, dar aceasta nu-L face Tată. Fiindcă, altfel, I-ar lipsi și Tatălui ceva, ca să fie Fiu. Dar Tatăl nu e Fiu. Aceste nume nu exprimă vreo lipsă, nici o subordonare după ființă. Însuși faptul de *a nu Se fi născut*, și de *a Se fi născut*, și *de a purcede* Îi dă unuia numirea de Tată, altuia de Fiu și, iarăși, altuia denumirea de Duhul Sfânt, ca să salveze distincția celor trei Ipostasuri într-o unică fire și demnitate a Dumnezeirii. Căci nici Fiul nu e Tată, fiindcă Unul e Tatăl, nici Duhul nu e Fiul, fiindcă e din Dumnezeu. Dar unul e Unul-Născut, căci este ceea ce e Fiul (după ființă). Cele trei sunt Una prin Dumnezeire și ceea ce e Una sunt trei prin proprietăți”.

⁸ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Cele 5 cuvântări teologice*, Cuvântul 31 (A cincea cuvântare teologică, 9), traducere din limba greacă, introducere și note de pr. dr. academician Dumitru Stăniloae, Editura Anastasia, București, 1993, p. 99.

Tatăl și Fiul nu vorbesc despre Duhul ca despre un al treilea în afară de ei, ci Tatăl are în Sine pe Duhul când vorbește cu Fiul, și Fiul, pe Duhul, când vorbește cu Tatăl, dar și când vorbesc cu noi.

Purcederea Duhului din Tatăl spre Fiul și strălucirea Lui din Fiul spre Tatăl se reflectă și în faptul că noi Îl primim pe Duhul de la Tatăl prin Fiul și putem fi făcuți fii iubitori ai Tatălui, ca să răspundem și noi, împreună cu Fiul, iubirii Tatălui. Aceasta ne încadrează și pe noi în iubirea dintre Tatăl și Fiul, fiind iubiți de Tatăl ca Fiul Său și iubind și noi pe Tatăl ca Tată al nostru, dar și pe Fiul, ca Frate al nostru în Tatăl, ceea ce face ca și noi să ne iubim unii pe alții ca fii ai aceluiași Tată și frați ai aceluiași Fiu al Tatălui, făcut Frate al nostru prin Întrupare. Acest rol se arată, păstrând proporțiile, și în rolul pe care îl are El, în realitatea (relația) dintre *eu* și *tu*.

Fiecare îl avem pe Acela în noi, împreună iubitor, și astfel iubirea dintre noi este mai mare. În Sfânta Scriptură se afirmă, în nenumărate rânduri, că Domnul Iisus Hristos, ca Fiu, ne face prin Duhul Său fii ai Tatălui ceresc. Astfel, Sfântul Apostol Pavel spune: „Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, [...] ca să dobândim înfierea. Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte!” (Galateni 4, 4-6). Prin urmare, Duhul susține în Fiul, din veșnicie, dragostea de Fiu față de Tatăl, ca unul ce purcede din Tatăl cu acest scop sau pentru această lucrare. De aceea, și în momentul în care Se face om, Fiul Îl are, și ca om, pe Duhul iubirii de la Tatăl, ca să ni-L comunice și nouă. Acest lucru este menționat de Apostolul Neamurilor în Epistola către Romani (8, 14-15, 17): „Căci câți sunt mânați de Duhul lui Dumnezeu sunt fii ai lui Dumnezeu [...], ci ați primit Duhul înfierii, prin care strigăm: Avva Părinte! Și dacă suntem fii, suntem și moștenitori, moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună moștenitori cu Hristos”. Prin aceasta, Hristos ni S-a făcut „întâiul născut între mulți frați” (Romani 8, 29) sau El ni S-a făcut, și ca om, purtător al Duhului Său de Fiu al lui Dumnezeu, ca să ni-L transmită și nouă. În acest mod, Sfântul Duh este Cel Care ne unește și pe noi cu Dumnezeu-Tatăl și cu Fiul, în această calitate a lor.

Duhul Sfânt purcede din Tatăl și numai din Tatăl. Acest lucru ni l-a descoperit Însuși Fiul lui Dumnezeu întrupat, când a zis: „Duhul adevărului, Care din Tatăl purcede” (Ioan 15, 26). Același lucru ne învață și Sfânta Tradiție: în Sfânta Treime există un singur izvor și

pentru Fiul, și pentru Duhul Sfânt: Dumnezeu-Tatăl. Această învățatură legată de purcederea numai de la Tatăl a Duhului Sfânt este păstrată și propovăduită de întreaga Biserică Ortodoxă.

3. „Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit”

Aceste cuvinte arată că Duhul Sfânt este întru totul egal cu Tatăl și cu Fiul, fiind, ca și Ei, veșnic, atotputernic, atotștiutor, omniprezent, cuvenindu-I-se, așadar, aceeași închinare și slavă ca și Tatălui și Fiului. Atunci când ne închinăm și dăm slavă Tatălui și Fiului, trebuie să ne închinăm și să dăm slavă și Sfântului Duh, căci El este nedespărțit de Tatăl și de Fiul. Aceasta înseamnă că Sfântul Duh este de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, așa cum și Fiul este de o ființă cu Tatăl.

În Sfânta Scriptură avem temeieri pentru această învățatură. Astfel, Sfântul Apostol Petru Îl numește pe Sfântul Duh: „Anania, de ce a umplut satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfânt și să dosești din prețul țarinei? [...] N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu” (Fp. 5, 3-4). Iar Sfântul Apostol Pavel spune că Duhul Sfânt este în Dumnezeu, adică în Tatăl și în Fiul, așa cum este duhul omului în om: „Iar nouă ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Sfânt, fiindcă Duhul toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu. Căci cine dintre oameni știe ale omului, decât duhul omului, care este în el? Așa și cele ale lui Dumnezeu, nimeni nu le-a cunoscut, decât Duhul lui Dumnezeu” (I Cor. 2, 10-11). Dar că Duhul Sfânt este, totuși, o Persoană deosebită de Tatăl și de Fiul, însă de aceeași cinste cu Ei, vedem în porunca Mântuitorului dată Apostolilor, în legătură cu săvârșirea Sfintei Taine a Botezului în numele Sfintei Treimi: „Botezându-le în numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh” (Matei 28, 19).

Cele trei Persoane ale Sfintei Treimi nu sunt nici despărțite, căci au împreună o singură ființă, nici amestecate, căci sunt trei ipostasuri, și nu unul. Sfântul Ioan Damaschinul spune: „Între Ipostasurile Dumnezeirii nu există deosebire de voință, sau de gândire, sau de lucrare, sau de putere, sau de altceva, din acelea care dau naștere în noi la vreo deosebire cu totul adevărată. Pentru aceea, nu spunem că Tatăl, și Fiul, și Sfântul Duh sunt trei Dumnezei, ci, din contra,

că Sfânta Treime este un Singur Dumnezeu [...]. Căci, după cum am spus, ipostaturile Sfintei Treimi se unesc, în înțeleșul că ele sunt unele în altele [...]. Ele nu sunt despărțite unele de altele și nici împărțite în ce privește ființa”⁹.

Toate Persoanele Sfintei Treimi sunt unite. Tatăl unește pe Fiul și Duhul Sfânt ca origine a amândurora, a unuia prin naștere, a celuilalt prin purcedere spre Fiul, sau Fiul este unit cu Tatăl prin faptul că este născut de Tatăl și Îl are pe Duhul purces de la Tatăl, odihnindu-Se peste El. Duhul este unit cu Tatăl prin faptul că este purces din El, și cu Fiul prin faptul că Se odihnește peste El. Fiecare dintre cele trei Persoane dumnezeiești este unită cu Celelalte două nu numai prin firea Lor comună, ci și prin proprietățile Lor personale. Duhul este al Tatălui și al Fiului în sensul că în existența Lor se împlinește Treimea. Fiecare îi unește pe Ceilalți doi, dar numai în Duhul se desăvârșește Treimea ca existență și prin aceasta este Cel ce duce la o ultimă unitate pe Tatăl și pe Fiul. Numai prin Duhul, Tatăl Își arată toată iubirea față de Fiul și, numai prin Duhul, Fiul Își arată toată iubirea față de Tatăl. Numai prin Duhul, Tatăl Își activează toată iubirea de Tată față de Fiul, și Fiul, la fel.

Prin Duhul Sfânt nu spunem Tatălui numai „Avva, Părinte!”, ci ne rugăm Tatălui și Fiului sau și Fiul se roagă odată cu Duhul în noi. Nu putem să ne rugăm singuri lui Dumnezeu-Tatăl fără Duhul, deci și fără Fiul. Dumnezeu, Care vrea să ne mântuim prin ajutorul pe care ni-L dă, ne dă și puterea să-I cerem ajutorul: „De asemenea, și Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci Însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite” (Romani 8, 26).

Așa cum Duhul Sfânt Îl unește pe Fiul cu Tatăl, tot așa ne unește și pe noi cu Tatăl și cu Fiul, așa de mult, încât nu putem vedea granița dintre noi și Dumnezeu. Cu toate acestea, noi conștientizăm slăbiciunea noastră. Duhul Sfânt nu rămâne pentru Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul un „El”, nici chiar atunci când Se „mișcă” în nori, ci Se face un „Eu” greu de distins de al nostru, punându-ne și pe noi în relație de eu-Tu cu Dumnezeu.

Această pornire de a ne ruga împreună cu Duhul Fiului sau cu Fiul sălășluit în noi prin Duhul Lui, Tatălui, nu vine și fără o contribuție de-a noastră, a oamenilor.

⁹ Sfântul Ioan Damaschinul, *op. cit.*, cartea I, cap. 7, p. 32.

Prin această coparticipare sau împreună-participare, noi, oamenii, ne străduim să devenim asemenea Fiului, cât timp a fost întrupat pe pământ, iar Fiul vrea, după Înălțare, să parcurgem și noi drumul parcurs de El cu trupul, pentru a ajunge la Înviere. Prin Duhul Sfânt, ne atrage tot mai mult spre starea de fii, fii ai Tatălui, îndumnezeiți, asemenea Fiului Său făcut Om și înviat.

Simbolul de credință se ocupă în mod deosebit de mântuirea oamenilor. Deci, el vrea să arate că și fapta mântuirii noastre a pornit, ca și aceea a creării noastre, din Tatăl, a fost împlinită de Fiul și este desăvârșită de Sfântul Duh. Mântuirea înseamnă, mai întâi, o așezare din nou a oamenilor în starea în care au fost făcuți de Dumnezeu la început, ca să poată fi, apoi, și o ridicare a lor peste acea stare. Prin urmare, așa cum Cel care a desăvârșit la început facerea era Duhul Sfânt, tot așa, acum, Cel care săvârșește readucerea oamenilor la starea de la început și ridicarea peste ea este tot Duhul Sfânt.

4. „Care a grăit prin prooroci”

Duhul Sfânt a vorbit prin prooroci. El i-a insuflat pe Sfinții scriitori ai Sfintei Scripturi să înțeleagă lucrurile dumnezeiești revelate, să le scrie și să le vestească fără eroare.

Grăind prin prooroci, Duhul a pregătit omenirea pentru primirea Mântuitorului, vestind venirea Lui. Dar, și în acest caz, Duhul Sfânt este Cel care a adus lucrarea dumnezeiască a luminării, în mintea proorocilor. El călăuzește întregul adevăr: „Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci câte va auzi va vorbi și cele viitoare vă va vesti” (Ioan 16, 13). Lui I se cuvenea să grăiască prin prooroci: Duhul era nedespărțit de Cuvântul lui Dumnezeu, când grăia. Dar Duhul cobora *Cuvântul* în inima lor, îi făcea să-L audă, să-L înțeleagă. De aceea proorocii spun mereu: „Și a fost Cuvântul Domnului către mine” (Ieremia 1, 11). Gura care rostea Cuvântul în inima lor, încât Îl făcea să pătrundă în ea, era Duhul. Astfel, când ei, proorocii, spun: „Și a zis Domnul către mine” (Isaia 8, 1), trebuie să înțelegem că vorbesc despre Duhul. Miheia spune de la Dumnezeu: „Dacă nu voi umple Eu țaria cu Duhul Domnului” (Miheia 3, 8). Iar Ioil strigă: „Și după acestea, spune Dumnezeu, voi turna din Duhul Meu peste tot trupul” (Ioil 3, 1). Și Agheu spune: „Pentru că Eu cu voi sunt,

zice Domnul, atotputernicul, și Duhul Meu a stat în mijlocul vostru” (Agheu 2, 5-6). În același sens, și proorocul Zaharia zice: „Primiți cuvintele Mele și legiurile Mele, pe câte le poruncesc cu Duhul Meu robilor Mei profeți” (Zaharia 1, 6). Chiar și Simbolul de credință Îl numește pe Duhul Sfânt „Domnul”.

Duhul Sfânt S-a arătat oamenilor, mai precis celor credincioși, mai întâi ca o „ardoare în inimă”¹⁰. Aceasta își face apariția în timpul rugăciunii, sub forma unei călduri puternice în tot corpul. Proorocul Ieremia mărturisește acest lucru: „Dar, iată, era în inima mea ca un fel de foc aprins, închis în oasele mele, și eu mă sileam să-l înfrânez și n-am putut” (Ieremia 20, 9).

Mai mult, Duhul Sfânt „S-a înfățișat ca o voce”¹¹. Sfinții Prooroci și Apostoli mărturisesc că au auzit o voce, un glas mistic și clar al lui Dumnezeu.

O altă „înfățișare” a Sfântului Duh este cea de porumbel. Aceasta s-a întâmplat la Botezul Domnului, în râul Iordan: „Și a mărturisit Ioan, zicând: Am văzut Duhul coborându-Se din cer, ca un porumbel, și a rămas peste El” (Ioan 1, 32). Puritatea acestei păsări este simbolul purității Sfântului Duh.

Dar cea mai minunată manifestare a Sfântului Duh, din istoria mântuirii, a apărut la Rusalii, în a cincizecea zi după Învierea Domnului Hristos, sub formă de limbi ca de foc: „Și când a sosit ziua Cincizecimii, erau toți împreună în același loc. Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședea ei. Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au știut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplu toți de Duhul Sfânt și au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi” (Fapte 2, 1-4). Acum a avut loc „târnosirea” Bisericii lui Hristos pe pământ.

Domnul Hristos a promis Duhul Sfânt: „Și Eu voi ruga pe Tatăl și alt Mângâietor vă va da vouă ca să fie cu voi, în veac. Duhul Adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaște; voi Îl cunoașteți, că rămâne la voi și în voi va fi!” (Ioan 14, 16-17).

¹⁰ Episcop Nicolae Velimirovici, *op. cit.*, p. 92.

¹¹ *Ibidem*.

Dumnezeu-Tatăl, în marea Sa iubire pentru neamul omenesc, L-a trimis, mai întâi, pe primul Mângâietor, pe Domnul Hristos, iar mai apoi, pe cel de-al doilea, pe Duhul Sfânt, despre Care Domnul Hristos a mărturisit: „Dar, Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu” (Ioan 14, 26). Într-un alt loc, Domnul Iisus Hristos adaugă: „Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine” (Ioan 15, 26) și: „Iar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va călăuzi la tot adevărul; căci nu va vorbi de la Sine, ci câte va auzi va vorbi și cele viitoare vă va vesti. Acela Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua și vă va vesti” (Ioan 16, 13-14).

Omul nu a fost niciodată în stare să pătrundă un adevăr despre Dumnezeu, dacă acest adevăr nu i-ar fi fost descoperit de Dumnezeu.

Ni s-a descoperit că Duhul Sfânt nu este o creație a lui Dumnezeu, ci Dumnezeu. El este Domnul, Dătătorul de viață, a Cărui prezență „creează viață, dă tărie, oferă înțelepciune și produce bucurie. El purcede veșnic de la eternul Tată. El este din aceeași esență cu Tatăl, din aceeași esență cu Fiul, de aceeași esență, de aceeași putere și de aceeași mărire. El diferă doar în privința Persoanei. Un Ipostas deosebit Îl distinge de Tatăl și de Fiul. *Dar Lui I se cuvine aceeași închinare și aceeași slavă.* Sfinții Prooroci au vorbit prin El. În simpli pescari, El a picurat înțelepciunea cerurilor. Bărbaților și femeilor, celor neputincioși – martirizați pentru Hristos – El le dă putere de biruință, mai tare decât moartea”. Credința în Dumnezeu-Duhul Sfânt nu se fundamentează pe presupuneri, pe ipostaze gândite, ci pe realitatea revelată, experimentată și mărturisită. Cel ce dorește să devină martor și mărturisitor al acestei realități trebuie să se curățească de păcate, „înainte de a pipăi orice mister divin. Și Sfântul Duh Se va revela lui, Duhul Adevărului și al Vieții, Duhul Înțelepciunii și Fericirii, Duhul Libertății și al Adoptiei”. Duhul Sfânt va mărturisi despre „descoperirile lui Hristos despre Dumnezeu, despre suflet, despre împărăția veșnică a lui Dumnezeu. El depune mărturie pentru toate acestea, precum a făcut-o și pentru sufletele Apostolilor și ale Sfinților Părinți care au compus Crezul”¹².

¹² *Ibidem*, pp. 95-96.

Despre Sfântul Duh trebuie să vorbim cu mare luare-aminte, ca și despre celelalte Sfinte Persoane ale Treimii. În acest sens, Sfântul Chiril al Ierusalimului, în *Catebeza a XVI-a*, 1, precizează: „Este nevoie, într-adevăr, de har duhovnicesc ca să vorbim despre Duhul Sfânt. Aceasta nu înseamnă că putem vorbi așa cum se cuvine, căci este cu neputință, ci doar să trecem fără să ne primejduim, expunând pe temeiul dumnezeieștilor Scripturi învățătura despre Duhul Sfânt. Cu adevărat frică mare este scrisă în Evangheliile, deoarece Hristos spune lămurit: «Celui care va spune cuvânt împotriva Duhului celui Sfânt, nu i se va ierta lui nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie» (Matei 12, 32). Adeseori, trebuie să ne temem ca nu cumva să fim osândiți vreodată spunând ce nu se cade despre Sfântul Duh, fie din neștiință, fie dintr-o falsă evlavie. Judecătorul celor vii și al celor morți, Iisus Hristos, a hotărât că acela care păcătuiește împotriva Duhului Sfânt nu este iertat”, iar în *Catebeza a XVI-a* Sfântul Chiril amintește diferitele numiri ale Duhului Sfânt, fundamentând argumentarea sa cu textul scripturistic: „Se numește Duhul Sfințeniei, după cum este scris: «Potrivit Duhului Sfințeniei» (Romani 1, 4). Este numit și: «Duhul înfierii», după cum zice Pavel: «Căci n-ați luat duhul robiei spre frică, ci ați luat Duhul înfierii, în care strigăm: Avva Părinte!» (Romani 8, 15). Se numește și: «Duhul descoperirii», după cum este scris: «Să vă dea vouă Duhul înțelepciunii și al descoperirii, spre a-L cunoaște pe El» (Efeseni 1, 17). Se numește și: «Duhul făgăduinței», după cum spune același Apostol: «Întru Care crezând, și voi ați fost pecetluiți cu Duhul Sfânt al făgăduinței» (Efeseni 1, 13). Se numește și: «Duhul harului», ca atunci când, tot Pavel, spune: «Și a batjocorit Duhul harului» (Evrei 10, 29). Și mai este numit încă și cu alte numiri asemenea acestora»¹³.

Sfântul Duh, Făcătorul de viață, Care purcede din Tatăl, este Dumnezeu Adevărat din Dumnezeu Adevărat. El S-a descoperit și Se descoperă veșnic; a lucrat și lucrează veșnic. Credincioșii Îl cunosc prin revelare și lucrare.

¹³ Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catebeze*, traducere din limba greacă și note de pr. prof. Dumitru Fecioru, EIBMBOR, București, 2003, pp. 271 și 296-297.

Concluzii

Din cele prezentate, putem sintetiza câteva aspecte. Mai întâi, Crezul sau Simbolul credinței este un rezumat al credinței celor care se botează și se botează și astăzi, și în veșnicie.

Legat strict de articolul al VIII-lea supus analizei prezente, putem afirma că harul mântuirii ne este dăruit de „Domnul de viață Făcătorul, Care din Tatăl purcede și Care este închinat și mărit împreună cu Tatăl și cu Fiul” tuturor celor care am primit Sfântul Botez. Sinergia divino-umană în dobândirea mântuirii este subliniată de Sfântul Apostol Pavel: „Cu frică și cu cutremur lucrați mântuirea voastră” (Filipeni 2, 12); „Nu fi nepăsător față de harul care este întru tine, care ți s-a dat prin proorocie” (I Timotei 4, 14); „Duhul să nu-L stingeți” (I Tesaloniceni 5, 19); „Dacă trăim în Duhul, în Duhul să și umblăm” (Galateni 5, 25); „Altă dată erați întuneric, iar acum sunteți lumină întru Domnul; umblați ca fii ai luminii! Pentru că roada luminii e în orice bunătate, dreptate și adevăr” (Efeseni 5, 8-9).

Avem nevoie de un crez corect, pentru o rugăciune curată. Mărturisirile de credință, fie sub forma sintezelor de genul Crezului niceean, fie sub forma imnelor de slavă „au o calitate unică pentru formulele liturgice [...]. O mărturisire de credință nu numai instruieste, ci și *comunică* adevărul, ajutându-l pe credincios să participe direct și personal la acest adevăr”¹⁴.

Prin mărturisirea în comun a Crezului de către credincioși, ei se pregătesc să-L primească pe Același Hristos prin Sfânta Împărtașanie, „așa cum se pregătesc, prin mărturisirea aceluiași Crez, să-L primească în Taina Botezului, sau să-L reprimească în Taina Mărturisirii, sau, în sfârșit, cei ce vor primi harul arhieriei [...]. În Crez mărturisesc că Dumnezeu nu este o forță oarbă, ci un Tată plin de iubire față de un Unic Fiu. [...] În iubirea din Dumnezeu ca Tată și ca Fiu e întemeiată iubirea față de noi”¹⁵.

¹⁴ Pr. prof. John Breck, *Puterea Cuvântului în Biserica dreptmăritoare*, traducere de Monica E. Herghelegiu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999, p. 127.

¹⁵ Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, pp. 407-408.

Nu putem încheia considerațiile noastre fără a fi în asentimentul unei voci care strigă în pustiul mileniului al III-lea, părintele episcop Nicolae Velimirovici¹⁶: „Aceasta este credința voastră, a purtătorilor de Hristos, credința strămoșilor voștri clarvăzători. Fie aceasta și credința copiilor voștri, din generație în generație, până la capătul călătoriei! Aceasta este credința verificată pe vreme însoțită și pe furtună; credința ortodoxă mântuitoare, ce nu a fost niciodată rușinată. Cu adevărat, aceasta este credința poporului cu adevărat ales, a celor ce poartă icoana lui Dumnezeu în ei. În înfricoșata zi a Judecării lui Hristos, ei vor fi numiți binecuvântați”.

¹⁶ Episcop Nicolae Velimirovici, *op. cit.*, p. 30.

La confession de foi dans le Saint Esprit – le fondement de la théologie du baptême

Conf. PhD. Carmen-Maria BOLOCAN

Notre étude essaie de mettre en évidence le rôle du Saint Esprit dans le Sacrement du Baptême. Le Baptême représente l'un des sept sacrements de l'Eglise Orthodoxe par lequel le nouveau-né entre dans la foi orthodoxe, dans la vie de l'Eglise. Par le Baptême, nous devenons les fils de Dieu selon la grâce.

Dans le Crédo, on témoigne également, à côté de la foi en Dieu le Père et le Dieu le Fils, la foi en Dieu le Saint Esprit. La foi en l'Esprit Saint constitue le fondement de la théologie du baptême. Cette chose est bien évidente même à partir du baptême du Seigneur au Jourdain, quand toute la Sainte Trinité est présente, y compris le Saint Esprit sous la forme d'une colombe. Il est nommé "Le Vivificateur" parce qu'Il redonne la vie, amène à la vie et ressuscité.

Les chrétiens doivent l'adorer et le glorifier avec le Père et le Fils, la Trinité toute sainte.